

เอกสารคำสอนรายวิชามศท๑๐๒ และ มศท ๑๐๓

หัวข้อ “จริยศาสตร์และปรัชญาสังคมสำหรับการสร้างสังคมที่ดี”

มโนทัศน์ทางจริยศาสตร์และปรัชญาสังคม สำหรับการสร้างสังคมที่ดี

ปกรณ์ สิงห์สุริยา*

บทนำ

ในการกล่าวถึงการสร้างสังคมที่ดีนั้น ปรัชญาสาขาจริยศาสตร์ (ethics) และปรัชญาสังคม (social philosophy) มีมโนทัศน์ (concept) ต่างๆ ที่ช่วยให้มองเห็นสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของสังคมที่ดี และสิ่งที่ขัดขวางการสร้างสังคมที่ดีในเอกสารนี้จะพิจารณามโนทัศน์ทั้ง ๒ ส่วนนี้ โดยเลือกที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับสังคมปัจจุบันมา โดยรวมแล้ว เอกสารนี้มองว่าการที่จะสร้างสังคมที่ดีได้ เราจะต้องเคารพสิทธิและหน้าที่ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งสร้างความเสมอภาคและเป็นธรรม การสร้างสังคมที่ดีในลักษณะนี้จะถูกขัดขวางถ้ามีการใช้ความรุนแรง การประทุษวาจา (hate speech) และการทำให้บุคคลเป็นวัตถุ (objectification)

เอกสารแบ่งเป็น ๒ ส่วน ในส่วนที่ ๑ จะพิจารณามโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งที่ขัดขวางการสร้างสังคมที่ดี ได้แก่ ความรุนแรง ประทุษวาจา และการทำให้คนเป็นวัตถุ ในส่วนที่ ๒ จะพิจารณามโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของสังคมที่ดี ได้แก่ สิทธิและหน้าที่ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคและความเป็นธรรมทั้งนี้ในสาขาจริยศาสตร์และปรัชญาสังคม มีข้อถกเถียง จุดยืนและความเข้าใจที่แตกต่างกันเกี่ยวกับมโนทัศน์เหล่านี้ ที่เลือกมานำเสนอจัดเป็นจุดยืนและความเข้าใจที่กล่าวได้ว่ามีอิทธิพลหลักในการกำหนดมาตรฐานการตัดสินและนโยบายต่างๆ

ส่วนที่ ๑

ความรุนแรง

โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) ซึ่งถือกันว่าเป็น “บิดาแห่งสันติศึกษา”^๑ จำแนกความรุนแรงไว้ ๓ ประเภทดังนี้

*ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

^๑ Harvard Divinity School, *Typologies of Violence and Peace*, accessed June 27, 2017, <https://rlp.hds.harvard.edu/typologies-violence-and-peace>

๑. ความรุนแรงทางตรง

ความรุนแรงทางตรง (direct violence) คือการกระทำที่คุกคามชีวิตและร่างกาย หรือลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานด้านร่างกายและจิตใจ เช่น การฆ่า การทำร้ายร่างกาย การทำให้อับอาย การคุกคามทางเพศ การปล่อยให้อาหารเน่า การรังแก ข่มเหงน้ำใจ ใส่ร้ายและประทุษวาจา^๒

๒. ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) เป็นเรื่องในระดับของตัวระบบ ไม่ว่าจะเป็นระบบทางกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคมหรือการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงทรัพยากรและสวัสดิการสังคมด้านต่างๆ (เช่น อาชีพ การศึกษา สุขภาพ กระบวนการยุติธรรม ฯลฯ) ความรุนแรงเชิงโครงสร้างเกิดขึ้นเมื่อมีระบบที่ทำให้คนบางกลุ่มมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและสวัสดิการสังคมได้มากกว่า ขณะที่คนบางกลุ่มสามารถเข้าถึงน้อยหรือไม่สามารถเข้าถึงได้เลย^๓

๓. ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม

ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (cultural violence) เป็นความคิด ความเชื่อและทัศนคติที่ทำให้เห็นว่าความรุนแรงทางตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้างมีความชอบธรรมแล้ว โดยมากอยู่ในรูปอคติทางวัฒนธรรมต่อกลุ่มคนที่มีความแตกต่าง หรือภาพเหมารวม (stereotype) บางอย่าง (เช่น เพศ รสนิยมทางเพศ เชื้อชาติ ศาสนา จุดยืนทางการเมือง)^๔

ประทุษวาจา

ประทุษวาจา (Hate Speech) หรือวาจาที่มุ่งสร้างความเกลียดชัง เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อความหมายที่มีแรงจูงใจมาจากความเกลียดชังและมีความมาดร้ายต่อบุคคลบางกลุ่ม^๕ ลักษณะของประทุษวาจาสามารถวิเคราะห์

^๒ Ibid.

^๓ Ibid.

^๔ Ibid.

^๕ IginioGagliardone, Alisha Patel and MattiPohjonen. *Mapping and Analysing Hate Speech Online: Opportunities and Challenges for Ethiopia*, 2014, p.9, <http://pcmlp.socleg.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2014/12/Ethiopia-hate-speech.pdf>

องค์ประกอบได้ดังนี้^๖

๑. แรงจูงใจ : ผลักดันด้วยความเกลียดชังที่มีต่อลักษณะโดยรวม หรือภาพเหมารวม (stereotype)(เช่น เพศ รสนิยมทางเพศ เชื้อชาติ ศาสนา จุดยืนทางการเมือง) เป็นความเกลียดชังที่มุ่งแบ่งแยก กีดกัน หรือ กระทั่งจัดคนกลุ่มนี้ออกไป
๒. เป้าหมาย : เพื่อทำร้ายจิตใจ สร้างปมด้อย ดูถูกเหยียดหยาม ช่มชู้ให้หวาดกลัว โยนความผิด
๓. ลักษณะ : (ก) แสดงความก้าวร้าวและเกลียดชัง (ข) เผยแพร่ความเกลียดชัง (ค) ปลุกปั่นให้เกิด ความรุนแรงต่อกลุ่มคนที่มีลักษณะโดยรวม หรือภาพเหมารวมนั้น
๔. สื่อ : คำพูด รูปภาพ เพลง สัญลักษณ์

ประทุษวาจาแตกต่างจากการดูหมิ่นซึ่งหน้า^๗และการหมิ่นประมาท^๘เนื่องจากประทุษวาจาเป็นการกระทำต่อ ลักษณะเหมารวม ขณะที่การดูหมิ่นซึ่งหน้าและการหมิ่นประมาทเป็นการกระทำต่อบุคคลที่สามารถระบุตัวได้ ยกตัวอย่างเช่นถ้ามีการแสดงความคิดเห็นว่า “สลิมเป็นพวกหน้าโง่” หรือ “พวกควายแดงเฮงชวย” อันนี้จัดเป็น ประทุษวาจาเนื่องจากเป็นการมุ่งสร้างความเกลียดชังเหมารวม แต่ถ้ากล่าวว่ “แกมันหน้าโง่” หรือ “เธอมัน เฮงชวย” ก็เข้าข่ายความผิดการดูหมิ่นซึ่งหน้าได้^๙ เนื่องจากการว่าร้ายต่อบุคคลที่ระบุตัวได้

เนื่องจากประทุษวาจาเป็นเรื่องของการสื่อความหมาย ดังนั้น การจัดว่าสิ่งใดเป็นประทุษวาจาหรือไม่จึงขึ้นกับ วัฒนธรรมเป็นสำคัญ ตัวอย่างของสิ่งที่สื่อความหมายเชิงประทุษวาจาในวัฒนธรรมอื่นที่คนไทยไม่ค่อยตระหนักกัน

^๖ดู *ibid*, p. 9-10 ประกอบ

^๗พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ นิยามว่า “เป็นฐานความผิดอาญาโทษ ที่ผู้กระทำ ดูถูกเหยียดหยามผู้อื่นซึ่ง หน้า หรือด้วยการโฆษณา” (<http://www.royin.go.th/dictionary/>)

^๘พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ นิยามว่า “เป็นฐานความผิดอาญา ที่ผู้กระทำใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สามโดย ประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง” (<http://www.royin.go.th/dictionary/>)

^๙มีคำที่เราใช้คำกันประจำแต่ศาลตัดสินแล้วว่าเป็นการดูหมิ่นซึ่งหน้า เช่น ไอ้ท่า อีดอก อีเหี้ย อีสัตว์ อีควาย และ ต่อแหลเป็นต้น ดู เพิ่มเติมเฟสบุ้ครายการทนายคูใจ เรื่อง "16 คำต้องห้ามตามกฎหมายไทยเอาไปตำคนอื่นต่อหน้าอาจคุกได้นะ!!"https://web.facebook.com/pg/applawyer/photos/?tab=album&album_id=1295526440488367

เช่น สัญลักษณ์สวัสดิการซึ่งถือเป็นเครื่องหมายของการต่อต้านชาวยิว คำว่า “นิโกร” ซึ่งสัมพันธ์กับการเหยียดผิว เป็นต้น

การทำให้บุคคลเป็นวัตถุ

การทำให้บุคคลเป็นวัตถุ (objectification) เป็นการปฏิบัติต่อบุคคลราวกับว่าเขาเป็นวัตถุสิ่งของ นั่นคือ ไม่มีชีวิตจิตใจ อิศระหรือความต้องการของตนเอง บุคคลที่ถูกทำให้กลายเป็นวัตถุจะเป็นใครก็ได้ อาจจะเป็นบุคคลอื่น หรือแม้กระทั่งตนเองก็ได้ตัวอย่างของการทำให้บุคคลเป็นวัตถุเช่น การทรมาณนักโทษ การเล่นตลกล้อเลียนคนพิการ การค้ามนุษย์ในรูปแบบต่างๆ (เช่น โสเภณี แรงงานทาสขอทานเด็ก) และการขายอวัยวะ อย่างไรก็ตาม โดยมากแล้วในชีวิตประจำวันมักจะเป็นผู้หญิงที่พบเห็นได้ว่าถูกทำให้เป็นวัตถุ มาร์ธา นุสบอม (Martha Nussbaum) เป็นนักปรัชญาคนสำคัญที่จำแนกลักษณะของการทำให้คนเป็นวัตถุ โดยต่อมา เร แลงตัน (Rae Langton) ได้เสนอลักษณะบางอย่างเพิ่มเติม ในที่นี้จะเสนอลักษณะการทำให้คนเป็นวัตถุบนพื้นฐานความคิดของนักปรัชญา ๒ คนนี้ อย่างไรก็ตาม มีการปรับเปลี่ยนและควมรวมเพื่อให้สะดวกแก่การทำทำความเข้าใจ^{๑๐}

การทำให้บุคคลเป็นวัตถุเป็นการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (ดูข้างล่าง) การทำให้บุคคลเป็นวัตถุ อาจจะมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

๑. ปฏิบัติต่อบุคคลอื่นหรือตนเองเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อตอบสนองความต้องการหรือเป้าหมายของตน^{๑๑}
๒. ไม่สนใจความคิด ความรู้สึก ความต้องการ หรือคำพูดของบุคคลนั้น

^{๑๐}ดู รายละเอียดได้ใน Evangelia (Lina) Papadaki, "Feminist Perspectives on Objectification", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/win2015/entries/feminism-objectification/>>.

^{๑๑}เราปฏิบัติต่อผู้อื่นในฐานะเครื่องมือได้เช่น เราต้องมีคนขับรถเมล์เพื่อให้มีรถวิ่งประจำทาง เราต้องมีวิศวกรโยธาเพื่อสร้างถนนให้ แต่เราไม่ควรปฏิบัติต่อผู้อื่นในฐานะเป็นเพียงเครื่องมือ ซึ่งจะเกิดเมื่อเรามุ่งแต่ให้ผู้อื่นตอบสนองประโยชน์ของตนเองโดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของเขา ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างไร้ค่าเมื่อบุคคลผู้นั้นหมดประโยชน์กับตนเอง ปฏิบัติต่อบุคคลอื่นในแบบที่เราจะไม่ปฏิบัติกับคนหรือสิ่งที่เราเห็นว่ามีความค่า กรณีหลังนี้ใช้อธิบายการปฏิบัติกับตนเองราวกับเป็นเพียงเครื่องมือได้ เช่น บุคคลอาจจะขายอวัยวะเพื่อให้ได้เงิน แม้จะทำไปเพื่อสิ่งที่ดี เช่น นำเงินมาส่งลูกเรียนหนังสือ แต่การกระทำเช่นนี้เป็นการปฏิบัติกับตนเองราวกับเป็นเพียงเครื่องมือ เพราะเราจะไม่ขายอวัยวะของคนที่เราเห็นว่ามีความค่า เช่น บุคคลคนนี้น่าจะไม่ขายอวัยวะของตัวเอง (ดูเพิ่มเติม Charlie Gilkey, *When It's Okay to Use People*, May 20, 2011, accessed <http://www.productiveflourishing.com/the-mere-means-principle>)

๓. เห็นว่าบุคคลนั้นไม่มีอาณาเขตส่วนบุคคล
๔. ลดทอนบุคคลนั้นลงเป็นรูปลักษณ์ ร่างกาย หรือชิ้นส่วนของร่างกาย และเห็นว่ามีคุณค่าอยู่เพียงแค่นั้น
๕. ทำกับบุคคลที่ถูกลดทอนนั้นเหมือนเป็นสิ่งของที่ (ก) เป็นเจ้าของได้ (ข) จะจัดวางหรือกำหนดให้ทำอะไรก็ได้ และ (ค) สามารถใช้ทดแทนหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอื่นหรือบุคคลอื่นที่ถูกลดทอนเช่นกัน

เรามักจะพบลักษณะเหล่านี้ได้มากกว่าหนึ่งเมื่อพิจารณากรณีของการทำให้คนเป็นวัตถุเช่น การแต่ะอั้งเป็นการปฏิบัติต่อผู้หญิงในฐานะที่เป็นเพียงเครื่องมือในการตอบสนองความต้องการของตนเอง ที่ว่าเป็นเพียงเครื่องมือก็เพราะว่าไม่สนใจความคิด ความรู้สึก หรือความต้องการของผู้หญิงที่ถูกแต่ะอั้ง นอกจากนี้การแต่ะอั้งยังเป็นการทำราวกับว่าผู้หญิงไม่มีอาณาเขตส่วนบุคคล ผู้ชายจะสามารถถูกล้ำเมื่อใดก็ได้ หรือบุคคลที่ค้าบริการ ดูเหมือนลูกค้าจะสนใจความคิด ความรู้สึก ความต้องการ หรือคำพูดของบุคคลนั้นในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังปฏิบัติต่อเขาเป็นเพียงเครื่องมือเพราะลูกค้าปฏิบัติต่อบุคคลที่ค้าบริการในแบบที่เขาจะไม่ปฏิบัติกับคนที่เขาเห็นว่ามีคุณค่า (คือนำมาระบายความใคร่) หรือไม่ยอมให้บุคคลที่เขาเห็นว่ามีคุณค่าปฏิบัติเช่นนั้น (คือ ยอมให้คนอื่นใช้ร่างกายของตน บำบัดความใคร่) และลูกค้าลดทอนผู้ค้าบริการลงเป็นเหมือนเป็นสิ่งของที่ใช้แล้วทิ้ง โดยหาผู้ค้าบริการอื่นมาทดแทนเมื่อเบื่อหรือเห็นว่าบุคคลที่ค้าบริการหมดคุณสมบัติที่จะตอบสนองความต้องการเขาได้

ส่วนที่ ๒

สิทธิและหน้าที่

เมื่อกล่าวถึงสิทธิและหน้าที่ เราอาจจะคิดได้ ๒ มุมมอง ได้แก่

๑. มองในบริบทของปัจเจกบุคคล กล่าวคือคนหนึ่งคนมีสิทธิและหน้าที่(เช่น ทันตแพทย์มีหน้าที่รักษาฟันคนไข้ ทันตแพทย์จึงมีสิทธิล้วงเข้าไปในปากคนไข้)
๒. มองในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล กล่าวคือสิทธิของคนๆ หนึ่งกำหนดหน้าที่ของคนอีกคนหนึ่ง

ในที่นี้กล่าวถึงมุมมองที่ ๒ ภายในกรอบของ เวสลีย์ โฮเฟลด์ (Wesley Hohfeld) ซึ่งเป็นผู้เสนอระบบวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสิทธิ ๔ ประการ ได้แก่ สิทธิในการเรียกร้อง (claim right) สิทธิเสรีภาพ (liberty right) เอก

สิทธิ (privilege) และสิทธิคุ้มครอง (immunity)^{๑๒} ในที่นี้ จะเลือกกล่าวเฉพาะสิทธิในการเรียกร้องและสิทธิเสรีภาพซึ่งคนอ้างถึงกันบ่อย

๑. สิทธิในการเรียกร้อง: นายแดงมีสิทธิในการเรียกร้อง ก็ต่อเมื่อ นายขาวมีหน้าที่ต้องตอบสนองข้อเรียกร้องของนายแดง^{๑๓}
๒. สิทธิเสรีภาพ: นายแดงมีสิทธิเสรีภาพ ก็ต่อเมื่อ นายขาวไม่มีสิทธิเรียกร้องนายแดง (นั่นคือ นายแดงไม่มีหน้าที่)^{๑๔}

ตัวอย่างสิทธิในการเรียกร้อง เช่น ลูกมีสิทธิเรียกร้องการดูแลจากพ่อแม่เมื่อและก็ต่อเมื่อพ่อแม่มีหน้าที่ในการดูแลลูก หรือ นักเรียนมีสิทธิเรียกร้องให้ครูสอนเมื่อและก็ต่อเมื่อครูมีหน้าที่สอนนักเรียน ตัวอย่างสิทธิในเสรีภาพ เช่น นักศึกษามีสิทธิเสรีภาพในการรับประทานก๋วยเตี๋ยวเมื่อและก็ต่อเมื่อมหาวิทยาลัยไม่มีสิทธิเรียกร้องนักศึกษาไม่ให้รับประทานก๋วยเตี๋ยว และการที่มหาวิทยาลัยไม่มีสิทธิเรียกร้องนักศึกษาไม่ให้รับประทานก๋วยเตี๋ยวก็เนื่องจากนักศึกษาไม่มีหน้าที่ที่จะต้องไม่รับประทานก๋วยเตี๋ยว

เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีความสัมพันธ์กัน เบื้องต้นเราควรทำความเข้าใจความหมายของเสรีภาพผ่านทางประเภทของเสรีภาพก่อน เสรีภาพมี ๒ ประเภท ได้แก่

๑. เสรีภาพเชิงลบ(negative liberty): นายแดงมีเสรีภาพเชิงลบ ก็ต่อเมื่อนายแดงไม่มีใครมาขัดขวาง^{๑๕} เสรีภาพเชิงลบเทียบได้กับสิทธิในเสรีภาพ ดังนั้นการจะเข้าใจเสรีภาพเชิงลบ ก็ต้องเข้าใจสิทธิในเสรีภาพ
๒. เสรีภาพเชิงบวก(positive liberty): นายแดงมีเสรีภาพเชิงบวก ก็ต่อเมื่อนายแดงสามารถใช้เสรีภาพได้

^{๑๒}Leif Wenar, "Rights", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2015/entries/rights/>>

^{๑๓}*ibid.*

^{๑๔}*ibid.*

^{๑๕}Ian Carter, "Positive and Negative Liberty", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2016/entries/liberty-positive-negative/>>.

ดี นั่นคือ สามารถควบคุมชีวิตของตนเองหรือบรรลุเป้าหมายของตนได้ คำว่า “ควบคุมชีวิตของตนเอง” นี้บางครั้งมีความหมายลึกซึ้ง นั่นคือ หมายถึงการเป็นนายแห่งตน (self-mastery) สามารถเอาชนะความปรารถนาและอคติได้ แต่บางครั้งก็มีความหมายว่าสามารถควบคุมสิ่งต่างๆ ในชีวิตเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนได้^{๑๖} ในที่นี้จะเน้นอย่างหลัง

ในการเคารพเสรีภาพเชิงลบ เราสามารถกระทำได้ด้วยการไม่ยุ่งเกี่ยวแทรกแซง แต่ในการเคารพเสรีภาพเชิงบวก เราจำเป็นต้องเข้ายุ่งเกี่ยว ให้ความช่วยเหลือ หรือแม้กระทั่งแทรกแซง เพื่อ (ก) จัดหาปัจจัยสี่และทรัพย์สินพื้นฐาน(ข) ปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน (ค) สนับสนุนให้มีการพัฒนาเหตุผล วุฒิภาวะและความรู้ หรือแม้กระทั่ง (ง) ส่งเสริมให้พัฒนาคุณธรรม และ (จ) เข้าแทรกแซงเมื่อทำสิ่งที่จะบั่นทอนความสามารถในการใช้เสรีภาพ (เช่น ใช้อาเสพติด) หรือบั่นทอนโอกาสการใช้เสรีภาพในอนาคต (เช่น ฆ่าตัวตายด้วยอารมณ์ชั่ววูบ) เนื่องจาก (ก) – (จ) จะช่วยให้คุณสามารถใช้เสรีภาพได้ดี หรือบรรลุเป้าหมายในชีวิตได้มากขึ้น^{๑๗} เราสามารถคิดถึงเงื่อนไขที่จะช่วยให้มีเสรีภาพเชิงบวกได้มากกว่านี้ ข้อพิจารณาคือว่าเงื่อนไขดังกล่าวช่วยส่งเสริมเสรีภาพเชิงบวกหรือไม่ เช่น เงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่ต่อต้านความแตกต่างหรือให้ความเคารพบุคคลย่อมส่งเสริมเสรีภาพเชิงบวก ขณะที่คติทางวัฒนธรรมบั่นทอนเสรีภาพดังกล่าว

นอกจากนี้ เมื่อเห็นบทบาทของเสรีภาพเชิงบวกแล้ว จะเห็นได้ว่าในการที่เราจะเคารพเสรีภาพของบุคคลนั้น บางครั้งเราจำเป็นต้องจำกัดหรือแทรกแซงเสรีภาพของเขา เรียกว่าเป็นความย้อนแย้ง (paradox) ของเสรีภาพ(เชิงบวก) ด้วยเหตุนี้จึงมีบางคนเห็นว่าควรละทิ้งมโนทัศน์เรื่องเสรีภาพเชิงบวกไปเสียและใช้แต่มโนทัศน์เรื่องเสรีภาพเชิงลบ อย่างไรก็ตามการละทิ้งมโนทัศน์เรื่องเสรีภาพเชิงบวกไปจะทำให้ต้องละทิ้งข้อดีอื่นๆ หลายคนจึงเห็นว่าควรเก็บไว้ใช้ต่อไป^{๑๘}

ศักดิ์ศรี คือ “ควรค่าแก่การเคารพ”^{๑๙}ศักดิ์ศรีมี ๒ ประเภท ได้แก่

๑. ศักดิ์ศรีภายใน เป็นศักดิ์ศรีที่ทุกคนมี เรียกอีกอย่างว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”^{๒๐}

^{๑๖} Ibid.

^{๑๗} Joel Feinberg, “Freedom and Liberty,” in *The Short Routledge Encyclopedia of Philosophy*, ed. Edward Craig (London: Routledge, 2005), p. 296.

^{๑๘} Carter “Positive and Negative Liberty.”

^{๑๙} Peter Allmark, “Death with Dignity,” *Journal of Medical Ethics* 28 (2002): 255.

๒. ศักดิ์ศรีเฉพาะคน เป็นศักดิ์ศรีที่บางคนมี ส่วนใหญ่เกี่ยวกับสถานะ วิชาชีพ คุณธรรม ความเป็นเลิศ ความสำเร็จ^{๒๐}เช่น คนซื้อสตั๊ดย้อมมีศักดิ์ศรี ขณะที่คนคนในข่วงอในกระดุกย้อมไม่มีศักดิ์ศรี นักฟุตบอลที่มีน้ำใจนักกีฬา ย้อมมีศักดิ์ศรี ต่างจากนักฟุตบอลขี้โกงที่ไม่มีศักดิ์ศรี ข้าราชการที่ย้อมจนไม่ยอมโก่งย้อมมีศักดิ์ศรี ข้าราชการขี้ฉ้อย้อมไร้ศักดิ์ศรี ฯลฯ

สรุปได้ว่าเราทุกคนต่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน แต่ในฐานะปัจเจกบุคคล เราอาจจะมีศักดิ์ศรีเฉพาะคนไม่เท่ากันนอกจากนี้ ถึงแม้เรามีศักดิ์ศรี คนก็อาจจะไม่เคารพศักดิ์ศรีของเราก็ได้ เช่น คนไม่เคารพศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ของเรา จึงทำให้เราเป็นวัตถุ หรือมีคนที่ไม่เคารพศักดิ์ศรีของข้าราชการที่ย้อมจนไม่ยอมโก่ง เพราะคนเหล่านี้เคารพเฉพาะคนมีเงิน

เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สัมพันธ์กันอย่างไร ทศนะหลักทางปรัชญาเห็นว่าสิ่งที่แสดงถึงความเป็นมนุษย์คือความสามารถในการใช้เสรีภาพอย่างมีเหตุผลและความรับผิดชอบการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงประกอบด้วย

๑. การเคารพความสามารถการใช้เสรีภาพอย่างมีวุฒิภาวะและเหตุผล
 - เคารพเสรีภาพเชิงลบด้วยการไม่แทรกแซงการกระทำที่เกิดจากการตัดสินใจที่มีวุฒิภาวะและเหตุผล
 - เคารพเสรีภาพเชิงบวกด้วยการ (ก) จัดหาปัจจัยสี่และทรัพย์สินพื้นฐาน (ข) ปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน (ค) สนับสนุนให้มีการพัฒนาเหตุผล วุฒิภาวะและความรู้ (ง) ส่งเสริมให้พัฒนาคุณธรรม และ (จ) เข้าแทรกแซงเมื่อทำสิ่งที่จะบั่นทอนความสามารถในการใช้เสรีภาพ หรือบั่นทอนโอกาสการใช้เสรีภาพในอนาคต (นักศึกษาสามารถคิดถึงเงื่อนไขอื่นๆ เพิ่มเติมได้หากสามารถอธิบายได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่ส่งเสริมเสรีภาพเชิงบวกอย่างไร)
๒. การเรียกร้องความรับผิดชอบจากการใช้เสรีภาพของบุคคล
 - ยกย่องเมื่อใช้เสรีภาพเพื่อทำความดี
 - ลงโทษเมื่อใช้เสรีภาพไปทำความผิด

^{๒๐}Peter Schaber, "Chapter 11 Absolute Poverty: Human Dignity, Self-respect, and Dependency," *Humiliation, Degradation and Dehumanization*, ed. Paulus Kaufmann, Hannes Kuch, Christian Neuhauser and Elaine Webster (Dordrecht:Springer), p. 152.

^{๒๑}*ibid.*

การทำให้บุคคลเป็นวัตถุโดยทั่วไปยอมรับกันว่าเป็นการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เนื่องจากเป็นการปฏิบัติต่อมนุษย์ในฐานะที่ต่ำกว่ามนุษย์ นั่นคือ ในฐานะเป็นเพียงวัตถุสำหรับตอบสนองความต้องการหรือเป้าหมายของบุคคลอื่น เป็นการลดทอนคุณค่าในตนเองของมนุษย์ลงสู่ความมีคุณค่าเพียงแค่วัสดุสำหรับให้บุคคลอื่นใช้เหมือนวัตถุ คุณค่าในตนเองนั้นได้มาจากการมีความสามารถการใช้เสรีภาพอย่างมีวุฒิภาวะและเหตุผล^{๒๒} ด้วยเหตุผลเพียงแค่ว่ามนุษย์มีความสามารถนี้ การใช้มนุษย์เป็นวัตถุก็ถือว่าลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้ว ส่วนมโนทัศน์เรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในส่วนนี้เป็นการมองอีกด้าน นั่นคือ มองว่าเราจะเคารพความสามารถการใช้เสรีภาพอย่างมีวุฒิภาวะและเหตุผลด้วยวิธีไหนเพื่อที่ว่าเราจะสามารถเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้อย่างเหมาะสม

ความเสมอภาคและความเป็นธรรม

องค์ประกอบที่ใช้ในการพิจารณาความยุติธรรมประกอบด้วยความจำเป็น ความเสมอภาค (equality) และความเป็นธรรม(equity)^{๒๓}มโนทัศน์เรื่อง “ความจำเป็น” สามารถเข้าใจได้โดยง่ายว่าหมายถึงสิ่งต่างๆ ที่บุคคลจำเป็นต้องมีในมาตรฐานขั้นต้นเพื่อที่จะดำรงชีวิตเยี่ยงมนุษย์ได้เช่น ปัจจัยสี่ สำหรับมโนทัศน์เรื่อง “ความเสมอภาค” และ “ความเป็นธรรม” มีความซับซ้อนกว่า

โดยทั่วไป ความเสมอภาคหมายถึง “ความเสมอภาคสมบูรณ์” (absolute equality) อันเป็นความเสมอภาคเกิดขึ้นเมื่อมีการกระจายผลประโยชน์และภาระให้ทุกคนอย่างเสมอเหมือน หรือเมื่อทุกคนได้รับการปฏิบัติด้วยกฎเกณฑ์เดียวกัน^{๒๔}

อันที่จริง ความเป็นธรรมเป็นความเสมอภาคประเภทหนึ่ง เรียกว่า “ความเสมอภาคเชิงสัดส่วน” (proportional equality) ความเป็นธรรมเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับผลประโยชน์และภาระตามสัดส่วนความจำเป็น

^{๒๒}Evangelia (Lina)Papadaki,"Feminist Perspectives on Objectification."

^{๒๓}John T. Scott, "Chapter 2 Cutting Your Cake and Having It Too: Or, Is Equality a Distributive Justice Principle?," in *Justice, Conflict and Wellbeing*, eds.B. H. Bornstein and R. L. Wiener (New York: Springer, 2014), p. 31.

^{๒๔}*ibid.*, p. 33.

ความสามารถหรือทรัพยากรที่มี^{๒๕} เช่น ยามน้ำท่วมใหญ่ ครอบครัวที่มีลูกมากกว่ามีความจำเป็นมากกว่า จึงได้ข่าวสารมากกว่า หรือเวลาเสียภาษี คนที่รวยกว่ามีเงินมากกว่า จึงจ่ายภาษีมากกว่า

สรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ต่างๆ ที่พิจารณามามีระดับความซับซ้อนแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น

๑. การทำร้ายร่างกายซึ่งเป็น *ความรุนแรงทางตรง* จัดเป็นการละเมิด *สิทธิในการเรียกร้อง* เนื่องจากบุคคลมี *หน้าที่* ที่จะไม่ทำร้ายร่างกายบุคคลอื่น
๒. การกีดกันไม่ให้กลุ่มบุคคลเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมจัดเป็น *ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง* โดยความรุนแรงเชิงโครงสร้างนี้ *ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* เนื่องจากเป็นเงื่อนไขของ *เสรีภาพเชิงบวก* และยังละเมิด *ความเสมอภาค* เนื่องจากเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลต่างกันภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน
๓. การที่คนเข้าไม่ถึงระบบการศึกษาจัดเป็น *ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง* ซึ่งกระทบต่อ *ความเสมอภาค* หากเราแก้ระบบ เช่น ออกกฎเกณฑ์ให้ทุกคนเข้าถึงระบบการศึกษาได้ ก็ดูเหมือนจะเป็นการสร้าง *ความเสมอภาค* แต่ *ความเสมอภาค* นี้แก้ไข *ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง* ได้จริงหรือไม่ เห็นได้ว่าการมีกฎเกณฑ์ไม่ได้หมายความว่า ทุกคนจะเข้าถึงระบบการศึกษาได้จริง (เช่น บ้านอยู่บนเขาทำให้มาโรงเรียนไม่สะดวก) ดังนั้นจึงต้องพิจารณาต่อไปถึงระดับ *ความเป็นธรรม* ที่จะต้องพิจารณาตามสัดส่วนความจำเป็น ซึ่งจะเป็นการแก้ไข *ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง* อย่างแท้จริง
๔. การใช้ประทุษวาจาจัดเป็น *ความรุนแรงทางตรง* ได้ในกรณีที่กำลังกล่าวเพื่อทำร้ายจิตใจบุคคลในฐานะสมาชิกของกลุ่มคนที่ถูกตีตราด้วยอคติทางวัฒนธรรม และการประทุษวาจายังจัดเป็นการส่งเสริม *ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม* ถ้าการใช้ประทุษวาจานั้นอาศัยอคติทางวัฒนธรรมที่มีต่อคนกลุ่มนั้น ถ้ามองในแง่ *ความรุนแรงทางตรง* การประทุษวาจาจัดเป็นการละเมิด *สิทธิในการเรียกร้อง* และขณะเดียวกันถ้ามองในแง่ *ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม* การประทุษวาจาก็เป็นการละเมิด *ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* เนื่องจากอคติทางวัฒนธรรมสามารถเป็นเครื่องกีดขวาง *เสรีภาพเชิงบวก* ได้
๕. ถ้ามีผู้หญิงคนหนึ่งมาถ่ายแบบโป๊ ก็หมายความว่าเธอถูกทำให้เป็นวัตถุ เนื่องจากเป็น *เพียงเครื่องมือ* เพื่อตอบสนองความต้องการ ไม่มีอาณาเขตส่วนบุคคล ใครจะจ้องมองในที่ส่วนตัวก็ได้ และถูกลดทอนลงเป็นรูปลักษณ์ สามารถหาคนที่รูปลักษณ์แบบเดียวกันมาทดแทนได้ในกรณีนี้ถ้าเขาเต็มใจและไม่ผิดกฎหมาย ก็แปลว่าเขาใช้สิทธิในเสรีภาพแต่การทำให้บุคคลเป็นวัตถุในตัวเองเป็นการลดทอน *ศักดิ์ศรีความเป็น*

^{๒๕} *Ibid.*

มนุษย์ และยังเป็น การสนับสนุนความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากส่งเสริมความคิดความเชื่อที่รับรองการใช้ผู้หญิงเป็นวัตถุต่อไป

๖. นักศึกษาถ่ายแบบโป๊โดยทุกคนรู้ว่าศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยไหน ถ้ามหาวิทยาลัยห้ามปราม ก็ดูเหมือนละเมิดสิทธิในเสรีภาพ แต่สิทธิในเสรีภาพมีได้เมื่อนักศึกษาคนนั้นไม่มี *หน้าที่*ที่จะไม่ถ่ายแบบโป๊ ซึ่งต้องพิจารณาต่อว่ามหาวิทยาลัย บุคคลากร ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันมี *สิทธิในการเรียกร้อง*ไม่ให้นักศึกษาถ่ายแบบโป๊หรือไม่ (เช่น ด้วยเหตุผลที่ว่ากระทบต่อชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยซึ่งมีคุณค่าต่อมหาวิทยาลัย บุคคลากร ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน) นอกจากนี้ ต้องพิจารณาต่อว่ามหาวิทยาลัยมี *หน้าที่*ที่เคารพเสรีภาพเชิงบวกของนักศึกษาหรือไม่ (เช่น การสร้างคุณธรรม) ถ้ามีหน้าที่ดังกล่าวแต่มหาวิทยาลัยกลับเพิกเฉยแปลว่ามหาวิทยาลัยละเมิด *ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*ของนักศึกษา แต่ในกรณีนี้คงเห็นได้ว่านักศึกษาคงไม่ใช่ *สิทธิในการเรียกร้อง*เพื่อให้มหาวิทยาลัยเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตน

อ้างอิง

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ เข้าถึงได้ที่ <http://www.royin.go.th/dictionary>

เฟซบุ๊กนายคุณใจ. "16 คำต้องห้ามตามกฎหมายไทยเอาไปด่าคนอื่นต่อหน้าอาจคุกได้นะ!!" เข้าถึงเมื่อ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๐ เข้าถึงได้ที่ https://web.facebook.com/pg/applawyer/photos/?tab=album&album_id=1295526440488367

Allmark, Peter. "Death with Dignity." *Journal of Medical Ethics* 28 (2002): 255-257.

Feinberg, Joel. "Freedom and Liberty." In *The Short Routledge Encyclopedia of Philosophy*, edited by Edward Craig, 294-298. London: Routledge, 2005.

Gagliardone, Iginio, Alisha Patel and MattiPohjonen. *Mapping and Analysing Hate Speech Online: Opportunities and Challenges for Ethiopia*. 2014. <http://pcmlp.socleg.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2014/12/Ethiopia-hate-speech.pdf>

Gilkey, Charlie. *When It's Okay to Use People*. May 20, 2011. Accessed <http://www.productiveflourishing.com/the-mere-means-principle/>

Harvard Divinity School. *Typologies of Violence and Peace*. Accessed June 27, 2017. <https://rlp.hds.harvard.edu/typologies-violence-and-peace>

Papadaki, Evangelia (Lina), "Feminist Perspectives on Objectification", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL =<https://plato.stanford.edu/archives/win2015/entries/feminism-objectification/>.

Schaber, Peter. "Chapter 11 Absolute Poverty: Human Dignity, Self-respect, and Dependency." *Humiliation, Degradation and Dehumanization*, edited by Paulus Kaufmann, Hannes Kuch, Christian Neuhauser and Elaine Webster, 151-158. Dordrecht: Springer.